ПĔРИСЕМ ĔÇЛЕÇÇĔ, ТЕПРИСЕМ...

Шупашкар район хаçачĕ ❋ 1932 çулхи июлĕн 27-мĕшĕнче тухма пуçланă

ТĂВАН ЕН

46 (9036) № ❋ 2005 çулхи апрелĕн (ака уйăхĕн) 27-мĕшĕ. Юн кун ❋ Хакĕ ирĕклĕ

ТАСАЛĂХ - ПАЯНХИ КУН ЫЙТĂВĔ

Район территорине тирпей-илем кĕртес тĕллевпе апрелĕн 16-мĕшĕнчен пуçанса майăн 15-мĕшĕччен уйăхлăх иртермелли çинчен район администрацийĕн пуçлăхĕ А.Князев йышăну кăларни пирки вулакансене пĕлтернĕччĕ. Çав шутра апрелĕн 23-мĕшĕпе 30-мĕшĕсем - массăллă субботниксем пулни пирки те. Иртнĕ шăмат кун (чылай предприятипе организаци ку ĕçе эрне кун пурнăçларĕ, çав шутра издательство çурчĕ те) халăх тавралăха тасатассипе тимлерĕ.

ПĔРИСЕМ ĔÇЛЕÇÇĔ, ТЕПРИСЕМ...

Акă, район администрацийĕн ĕçченĕсем туслă йышпа ирхи 9 сехетре субботник тума тухрĕç. Малтанхи каç çунă çумăр хыççăнхи йĕпе-сапа та, ăмăр çанталăк та вĕсен ĕçлес кăмăлне пусармарĕ. Пĕр ушкăнĕ торф сапрĕ, теприсем тĕмсене касса тикĕслерĕç, виççĕмĕшсем çӳп-çап пуçтарса йăтрĕç - 15 сехетченех тăрăшрĕç.

Çулăн тепĕр енче Шоссейнăй урамăн çурчĕсем тĕлĕнче хăрăк йывăç-турат çунтарни, кĕреплепе турткалани курăнчĕ. Нивушлĕ районцентрăн чи таса мар картишĕнчен пĕринче те тирпейлĕх кĕртме тытăнчĕç-ши - пуçа килчĕ шухăш. Тĕлĕннипе каççах пăхрăм. «Поиск» ООО рабочийĕсем иккен, П.Н.Егоров ертӳçĕ те кунтах. «Организаци ĕçченĕсемсĕр пуçне çӳп-çап «хуçисем» хăйсем тухмаççĕим?»- ыйтатăп Петр Николаевичран. «Тăваттăш-пиллĕккĕшне чĕнсе кăлартăм. Ыттисен вăхăчĕ çук-тăр»- терĕ вăл чеен кулса. Калаçкаласа тăнă вăхăтра подъездран пичĕ-куçĕ усăлайман, сăранланнă тум-тирлĕ виçĕ вăй питти аллисемпе суллашкаласа тухрĕç. Ун-кун пăхкаланă хыççăн пĕри кĕсйинчен «Прима» кăларса, юлашки пирусне пулас тивертрĕ те, пачкине çавăнтах ывтăнтарчĕ. Эпĕ вĕсем çине тилмĕрсе пăхнине кура П.Н.Егоров: «Ахальтен ку картише «Пьяный двор» темеççĕ ĕнтĕ, çӳплеме анчах пĕлеççĕ, пуçтарасси пирки сăмах чĕнмелли те çук»,- терĕ. Çак çуртсенче йĕркеллисем те пурăнаççĕ, анчах çакнашкал сĕмсĕрсене пула шар кураççĕ. Вĕсем хыççăн тирпейлесе ситерейĕмĕн пуль çав. «Хăвăр баланс çинчи ытти çуртсенчи халăх хутшăнать-и?» - тетĕп. «Геологически урамри 3-мĕш çуртра пурăнакансене лайăхпа асăнмалла. Ытти çĕрте вара халăх активлăхĕ пачах çук. Ку пирĕн ĕç мар, эпир мĕншĕн сире укçа тӳлетпĕр теççĕ те пăрăнаççĕ»,- тет Петр Николаевич. Тĕлĕнмелле хăш-пĕрисенчен, пуçтаракансем пур, эппин, çӳплеме те юрать имĕш... «Çуртсем умне таса тытассишĕн явапли эсир кăна мар пулĕ ĕнтĕ?»- тах ыйтатăп эпĕ. «Ял-поселок администраци пуçлăхĕсен те тимлемелле-ха та...»

Çапла, анчах вырăнта тирпей-илем кĕртессинчен те пĕлтерĕшлĕрех ыйтусем пурри пуçлăхсене халăха ку ĕçе явăçтарассинче чăрмав кӳрет пулас. Акă, сăмахран, Кӳкеç поселок администрацийĕн пуçлăхне çав кун пачах курмарăм. Юр ирĕлсе шывшур кайнăранпа вăхăт та самаях иртрĕ. Çӳп-çапа пуçтарма вара алă çаплах çитеймен лаптăксем курăнаççĕ.

Кăнтăрла иртсен пĕрлехи заказчик дирекцийĕн ертӳçипе Л.В.Сявальпе Атайкассине çитсе куртăмăр. Мăн çултан пăрăнсанах яла кĕрекен шоссе хĕррипе сапаланса выртакан çӳп-çап куçа тӳрех тăрăнчĕ, нумай хутлă çуртсем умĕнчи йĕркесĕрлĕхе сăнласа та пĕтерейĕмĕн. Çак тасамарлăх иртен-çӳренсене, пурăнакансене пачах та йĕрĕнтермест-ши? Ял администрацийĕ еннелле выртакан çул пулнă май унăн пуçлăхĕ А.С.Щукин та кун касăччен ĕç вырăнне пĕрре çеç мар иртсе çӳрет. Е машинăран айккинчине ас тумасть те-и вăл? Çуртсен картишне кĕтĕмĕр. Пачах урăхла ӳкерчĕк. Кунта пурăнакансем хăйсен пусăрăвĕпе йывăççем лартаççĕ. Пур çĕрте те çапла пулсанччĕ... Атайкассинчен килнĕ чухне çула май Çатракассине пăрăнтăмăр. Çурчĕсем умĕнче аптрамасть (ирхине «Поиск» ООО ĕçченĕсем пуçтарса кайнă), ытти çĕрте вара тирпейсĕрлĕх хуçаланать.

Çӳлерех палăртни эпĕ çав кун курни çеç-ха. Унашкал вырăнсем, симĕс курăкпа витĕнĕ-ха тесе шанса пурăнакансем татах та пур. Яваплăха хамăртан сирсе сана мар пулсан мана та кирлĕ мар тенипе тавралăха илем сăнĕ кĕртейĕмĕпĕр. Тирпейлĕ те таса вырăнта вара хамăра та пурăнма аван. Кашнинех пĕтĕмлетӳсем тăвасчĕ.

Тунти кун район администраци пуçлăхĕ А.П.Князев эрнесерен иртерекен планеркăн пысăк пайне шăпах çак ыйтăва халалларĕ. Р.В.Даниловран пуçласа РОВД, Пушар надзорĕ, çĕр йĕркелӳ комитечĕ, вырăнти пуçлăхсем таранах ку енĕпе мĕн тунине итлерĕ. Кашниех хăй вырăнĕнче туллин ĕçлесе çитерейĕмменнине палăртрĕ, малашне хавхалануллăрах ĕçлеме кирлине каларĕ. Чăн та, тасалăх хамăршăн пулнине предприяти-организаци ертӳçисен чи малтан пĕлмелле. Анчах пиртен кашниех ун çинчен яланах шутламалла, тасалăха упрамалла.

И.ВАСИЛЬЕВА.

Фото ӳкерчĕкĕ авторăн.

❂ **Район администрацийĕн ĕçченĕсем субботникре.**

ТИРПЕЙЛЕМЕН

Иртнĕ шăмат кун районта официаллă майлă субботник иртрĕ. Районти экологи хăрушсăрлăх комитечĕн пуçлăхĕ Р.В.Данилов каланă тăрăх, çак кун тавралăха тирпей-илем кӳме виçĕ пин çын ытла тухнă. Уйрăмах Кӳкеçре, Вăрман Çĕктерте, Ишлейре мероприятие лайăх йĕркеленĕ.

Тавраши тасалăх ют çынна мар, хамăрах кирлĕ, апла пулин те çак кун хăшĕ-пĕрисем алла кĕреçе-шăпăр тытман. Акă, сăмахран, Çĕрпӳ енчен Шупашкаралла Апаш витĕр килекен кивĕ çул çĕнни çине тухнă çĕрте, кĕтесре, нумаях пулмасть «Корпорация Поволжья» хупă йышши акционер обществи хăпартнă автомашинăсене юсакан станци пулакан çурт тавраш*ĕ*.

Апрелĕн 25-мĕшĕнче кунта тăватă рабочи урайне мрамор плитасем саратчĕç. Вĕсенчен пĕри - Алексей, хушаматне асăнма кăмăл тумарĕ. Ку асли пулчĕ пулмалла. Хуçа вырăнта марччĕ. Ăна Андрей Васильевич Кулагин тесе чĕннине пĕлтĕмĕр.

Тавралăха мĕншĕн пуçтарман тесен Алексей «Маншăн пулсан хуть вунă субботник пултăр, калачăр çеç»,- терĕ.

Çурт çывăхĕнче çеç мар, çул хĕррипе лартнă йывăççем хушшинче те мĕнле кăна çӳп-çап

Фото ӳкерчĕкĕ авторăн.

йăваланмасть пулĕ. Тимĕр-тăмăр, хут, çĕтĕк-çатăк, строительство материалĕ пулнă тĕрлĕ банкăсемпе курупкасем. Çак тирпейсĕрлĕхе аслă çулпа иртекен кашни машинăранах асăрхаççĕ, вăл кăмăла пăсать.

Паллах, пурне те пĕр кунтах туса çитерме майĕ те çук пулĕ. Анчах та кунта пуçтарма та пуçламан-çке. Р.В.Даниловăн ку вырăна йĕркене кĕртме вăхăт пама тиврĕ.

ЙЫВĂÇ ЛАРТМА ТУХАР-И?

Кĕркунне, çуркунне ял хуçалăх кооперативĕсем те, организацисемпе предприятисем те сахал мар йывăç лартса хăвараççĕ. Кăçал паркcемпе садсен çулĕ пулнă май çак ĕçре тата та вăйлăрах тимлемелле. Ростислав Васильевич пĕлтернĕ тăрăх, йывăç лартмалли кун апрель вĕçĕпе май пуçламăшĕнче иртмелле. Ял администрацийĕсенче ку ĕçе пуçăнма хатĕр ĕнтĕ. Хурăн, тирек, чăрăш, хыр, сырлан, слива, алыча, чие йывăççисен калчисене республикăри сăнавлă вăрман хуçалăхĕ тăратать. Пурĕ виçĕ пин ытла тĕмĕ пулмалла. Ку ĕçе организацисемпе предприятисенче вăй хуракансĕр пуçне шкул ачисем те активлă хутшăнĕç.

П.ПАВЛОВ.

❂ **Автосервис пулакан çурт тавралăхĕ.**

ЧĂВАШ ЕН ДЕЛЕГАЦИЙĔН ЙЫШĔНЧЕ СЛОВАКИРЕ ПУЛНĂ

Республикăн официаллă делегацийĕ çак кунсенче Словакирен таврăнчĕ. Ăна ЧР Министрсен Кабинечĕн Председателĕ Сергей Гапликов ертсе пынă. Делегацире Шупашкар район администрацийĕн пуçлăхĕ Анатолий Князев та пулнă.

Визит усăллă пулнине пĕлтернĕ премьер-министр Министрсен Кабинечĕн ларăвĕнче. Асăннă çĕршывăн Тренчанск автономи крайĕпе килĕштерсе ĕçлесси пирки протокол алă пуснă. Икĕ ен промышленноçра, инновацире, биотехнологире, ял хуçалăхĕнче çыхăну тытма палăртаççĕ. Сăмах май, словаксенчен агропромышленность комплексĕн аталанăвĕпе вĕренмелли сахал мар-мĕн. Вĕсем хăйсен кулленхи производствинче тĕлĕнмелле технологипе усă кураççĕ. Çавна май чăх какайне туса илесси пирĕн патринчен чĕрĕк пай чухлĕ йӳнĕрех ларать. Протокола алă пусса çирĕплетнĕ, апла пулсан çĕнĕ методика пирĕншĕн те ӳлĕмрен вăрттăнлăх пулмĕ, мĕншĕн тесен Словаки специалисчĕсем вĕрентме, наукăри хăйсен çитĕнĕвĕпе паллаштарма килĕшнĕ.

Енсем экономика, наукăпа технологи, культура ĕçĕнче те килĕштерсе ĕçлеме шухăшлаççĕ, пĕрлехи предприятисем йĕркелесси те ĕмĕтре пур.

В.ИВАНОВА.

САД ĂСТИСЕМПЕ ПАХЧАÇĂСЕНЕ ЯРМĂРККАНА ЧĔНЕÇÇĔ

Апрелĕн 26-30-мĕшĕсенче Шупашкарти «Северный» пасарта иртерекен çак ярмарка-курав ятарласа сад ăстисемпе пахчаçăсем тата йывăç кунне хатĕрленекенсене валли. Çав вăхăтра унта тĕрлĕ улма-çырла йывăççин хунавне, вăрлăх, калча, пахчара кирлĕ инвентарь, сăтăрçăсене пĕтермелли им-çам тата ытти те илме пулать. Пĕчĕк ял хуçалăх техники пирки ĕмĕтленекенсем те хăйсене кирлине тупĕç, мĕншĕн тесен техника та кĕтартма тата сутма палăртнă.

Ярмарка-курава йĕркелекенни - сад ăстисемпе пахчаçăсен союзĕпе Раççей Аграри партийĕн регионти уйрăмĕ.

Т.ИВЕРИНА.

❂ **Çур аки умĕн**

МĔНПЕ МУХТАНАЙĂН, ХРЕСЧЕН?

Май пуçламăшĕ тĕлне епле çитсе кĕнине сисмерĕмĕр те. Уй-хир ĕçчен алла кĕтет, хăйĕн тулăхлă пусси çине тракторсем пĕрин хыççăн тепри кĕрессе чăтăмсăр тинкерет. «Кантаратпăр» сĕмпе хăваракан лаптăк калăпăшĕ çулсерен ӳссе пырать пулин те, ĕçлемелли те çителĕклĕ: ял хуçалăх культурисем пĕтĕмпе 27488 гектар йышăнмалла, ку шутран çурхи пĕрчĕллĕ культурăна 10723 гектар акма палăртнă. Усă вырăнта туса илекен пахча-çимĕç кăçал пĕлтĕрхинчен 148 гектар юлĕ. Çĕр улмине те 200 гектар сахалтарах лартма ĕмĕтленеççĕ районта: унăн лаптăкĕ 405 гектарпа танлашĕ. Пĕрех тар тăкмалăх пур. Уйрăмах мĕнпур агротехнологие тивĕçлипе пăхăнас пулсан.

Хальлĕхе мĕнпе мухтанма пултарать-ха хресчен? Минераллă удобрение кирлин 48 процентне, е 683 тонна, хатĕрленипе. Илсе хунинчен пысăк пайĕ, тĕрĕсрех - 471 тонна, азот удобренийĕ. Каткасси - 182 тонна. Оригиналлă вăрлăхпа «Приволжское» вĕренӳ хуçалăхĕ (ăна вăл 133 центнер туяннă) тата «Атăл» ЯХПК (50 центнер) хăпартланма тивĕç. Ытти хуçалăхсем вăрлăх çĕнетессине ниепле те çине тăман.

Çунтармалли-сĕрмелли материал енчен дизель топливине районĕпе 242 тонна хатĕрленĕ (40 процент), бензин - 125 тонна (50 процент). Ленин ячĕллĕ, «Атлашевский», «Гвардеец» предприятисем ÇСМ ыйтăвне татнă, асăннă хуçалăхсенче вăл çителĕклех. Свердлов ячĕллĕ колхоз, Куйбышев ячĕллĕ кооператив, «ЧувашАгроМаркет» компани те бензин-топливо тесен сиксе чĕтреме пуçламĕç: вĕсенче кирлин 80 процентĕ чухлĕ пур.

Тепĕр ыйту вăл - техника тăрăмĕ. Шутра тăракан 523 тратортан 442-шĕ 10 çултан аслăрах, тĕсетке çула çитейменнисем - 81 единица. Вăтам ĕмĕр - 14,5 çул. Трактор паркĕн 84,5 процентĕ хăйĕн «кун-çулне» иртернĕ. Техника кивелни кăна мар, механизаторсем сахалли те паян хуçалăх ертӳçисене хытах шухăшлаттарать: ара, районĕпе 80 ытла механизатор çитмест-çке.

Ял хуçалăх машинисен юсавлăхĕ вара çапларах: апрелĕн 22-мĕшĕ тĕлне тракторсен 68 процентне, груз турттармалли автомобильсен 71 процентне, сеялкăсен 70 процентне, культиваторсен 69 процентне, сажалкăсен 52 процентне, плугсен 75 процентне хатĕрлесе çитернĕ.

В.ЭВЕРККИ.

❂ Сывлăх

ПРИВИВКĂН - ПЫСĂК ПĔЛТЕРĔШĔ

«Патшалăх политикин тĕп приоритечĕ - халăх сывлăхне сыхласси. Пĕрремĕш вырăнта ачапа ача амăшĕн сывлăхĕ вăл - наци хăрушсăрлăхĕ»,- тесе палăртнă Раççей Президенчĕ Федераци Пухăвне янă çырăвĕнче. Сывлăха сыхлас енĕпе ĕçлекен Пĕтĕм тĕнчери организаци (ВОЗ) палăртнă тăрăх, çулсерен 50 миллион çын вилет пулсан, вĕсенчен 16 миллионĕ ерекен чирсене пула пурнăçран уйрăлать. 2003-2004 çулсенче туберкулез, шăши лихорадки (гемморагическая лихорадка с почечным синдромом), менингит чирĕсемпе вилнине палăртнă.

Ачапа ача амăшĕн сывлăхĕ наци аталанăвĕн никĕсĕ пулсан, ерекен чирсенчен ачасене сыхлассин тĕп пĕлтерĕшĕ - ятарлă прививкăсем.

1974 çул тĕлне тĕнчере ачасенчен 5 процентне ултă тĕрлĕ ерекен чиртен прививка тунă пулсан, 1998 çулта ачасен 74 процентне прививка тунă. Чи малтан полиомиелитран, дифтерирен, коклюшран, хĕрлĕхенрен (корь), столбнякран тата туберкулезран.

Çирĕммĕш ĕмĕрте вакцинăсен йышне 32-е çитернĕ тата вĕсен пахалăхĕ лайăхланнă, вĕсемпе усă курмалли мелсем те çăмăлланнă. Сăмахран, 10 вакцинăра 22 чиртен сыхлакан вăй пур. Вакцинăсемпе усă курнипе полиомиелит чирне нумай çĕршывра пĕтернĕ, ытти ерекен чирсен йышĕ чакнă.

Тĕнчери сывлăх организацийĕ палăртнă тăрăх, Раççей Федерацийĕ прививка тăвас енĕпе тĕнчере чи малти вырăнта. Ачасене 9 тĕрлĕ чиртен сыхлас тĕлĕшпе çуралсанах прививка тума пуçлаççĕ. Эффективлă вакцинăпа усă курса 1980 çулта хура оспа чирне тĕппипе пĕтернĕ.

Хальхи вăхăтра полиомиелит чирне пĕтерес тĕллевпе Чăваш Республики ятарлă программа йышăннă. Хĕрлĕхен чирне 2010 çул тĕлне пĕтерес тĕллевпе те нумай ĕç тума палăртнă.

Паянхи кун прививка туни тивĕçлĕ вырăн йышăнать. Пирĕн районта прививка тăвиччен хĕрлĕхенпе 300 çын ытла чирленĕ, 2003 çулта 1 çын çеç. Дифтерипе 100-150 çын чирленĕ пулсан, халĕ республикипе те пĕр икĕ çын çеç чирлет. Столбняк чирĕпе ача çуратакан хĕрарăмсем нумай вилнĕ, 1987 çултанпа ку чир районта палăрман. Анчах та прививка тăвасси питĕ кăткăс та яваплă ĕç. Чирпе кĕрешекен ятарлă вăя, вăхăтра, кирлĕ схемăна çĕнетсен çеç ерекен чирсен шайне вакцинăсемпе чакарма пулать.

Е.ПЕТРОВА,
эпидемиологи врачĕ.

Кăçал та апрелĕн пĕрремĕшĕнче çуркуннехи призыв пуçланчĕ. Палăртнă кунсенче ятарлă комисси призывниксемпе ĕçлет. Пирĕн ку призывра 513 çамрăкăн комисси тухмалла-ччĕ. Апрелĕн 18-мĕшĕ тĕлне 468-ăшĕ тĕрĕслевре пулнă.

САЛТАК ЯЧĔ ТУХСАН

Призывниксемпе ĕçлекен иккĕмĕш уйрăм начальникĕ А.Г.Салмин пĕлтернĕ тăрăх, шел пулин те повестка илнĕ çамрăксенчен çар комиссариатне палăртнă кун пыман 45 тĕслĕх пулнă.

- Пĕрремĕш хут палăртнă вăхăта килмесен, сăлтавне кура асăрхаттарса хăварма е ĕç укçин чи пĕчĕк виçине пилĕк хут ÿстерсе штраф тÿлеттереççĕ,- тет Александр Григорьевич.

Иккĕмĕш чĕнсен те килмесен ĕçе прокуратурăна ярса параççĕ. Иртнĕ çулхи кĕрхи призывра ун пек тĕслĕхсем пулнă. Кăçал та иккĕ чĕнсе те килменнисем пур. Вĕсемпе прокуратура ĕçлет. Çакăнта ял администрацийĕсен те хăйсен ĕçне вăйлатни кирлĕ. Акă Лапсар ял администраци территорине кĕрекен ялсенчен 41 çамрăкăн килмелле пулнă пулсан 32-шĕ çеç çитнĕ. Шĕнерпуçĕнчен, Кÿкеçрен пиллĕкĕн, Ишлейрен улттăн...

Хальлĕхе комисси 74 çамрăк çар ретне тăма хатĕррине палăртнă. А.Г.Салмин каланă тăрăх апрель уйăхĕнче çара пĕр ăсану та пулмасть. Ку фашистла Германие çĕнтернĕренпе 60 çул çитнипе çыхăннă. Пĕрремĕш ăсату май уйăхĕн 13-мĕшĕнче пулмалла.

П.ПАВЛОВ.

❂ Килти хуçалăх

САТĂРÇĂСЕМПЕ КĔРЕШМЕ ВĂХĂТ

Улма-çырла туса илни тупăшлă ĕçсенчен пĕри. Тĕрлĕ сахăрпа, органика кислотипе пуян пирки улма-çырла çынсене питĕ кирлĕ. Çимĕç биологилле активлă япаласемпе, чи малтанах витаминсемпе, тулăх.

Анчах улма-çырла йывăççисемпе тĕмсене хурт-кăпшанкă, сăвăс тапăнать. Çавна пулах çулсеренех тухăçăн самай пайĕ пĕтет. Сăтăрçăсенчен тăтăшах тĕл пулаканнисене асăнар-ха. **Çулçă пыйтин** çăмарти çамрăк хунавсем çинче хĕл каçать. Кайран унăн личинки папкана вырнаçать. Çурăлакан чечек сиенленнипе хăш чухне типсе ларать, тăкăнать, çулçă начар ÿсет, вĕтĕ пулать. Çапла вара çимĕç кăчки сахалланать.

Пĕтĕ сăвăс ами е çăмарти йывăç хуппи, туратсем йĕпленнĕ вырăнта т. ыт. те хĕл каçать. Личинка çуралнă вăхăтра çак сăтăрçă сарăлакан папкана вырнаçать те кайран çамрăк çулçăпа тăранса пурăнать. Çулçă хăмăрланать, типет, тăкăнать. Ÿлĕмрен çак çимĕç ытлашши пылак та пулмасть.

Кĕвен пĕрремĕш çулхи хурчĕ яка хупăллă çамрăк турат çинче хĕл ирттерет. Çуркунне, çулçă тытăнма пуçлана тапхăрта, хурт çамрăк çулçăн варрине вырнаçать. Иккĕмĕш çулхи хурт çулçăпах апатланать, сиенленнĕ çулçăсене пурçăн çиппе сырнă евĕр сырса илет. Типĕ çул уйрăмах сăтăр нумай тăвать кĕве.

Чечек çиекен нăрă та пахчаçăсене сиен кÿрет. Нăрăсем хупă айĕнче, тăкăннă çулçă айĕнче, тăпран çиелти сийĕнче хĕл каçнă хыççăн çанталăк температури 4-5 градус таран ăшăнсан хăйсен «йăвинчен» тухса йывăç вулли тăрăх хăпарма пуçлаççĕ. Папка кÿпченĕ вăхăтра унпа апатланаççĕ, тарăн шăтăк туса хăвараççĕ. Личинкăсем чечек папкин шалти органĕсене çиеççĕ. Ку хурт улмуççисен вăйлах чечек çурман çул уйрăмах нумай сиен кÿрет.

Çулçă пыйтин, сăвăсăн, кĕвен кĕркунне хурса хăварнă çăмартисене пĕтерес тĕллевпе улма-çырла йывăççисене хальхи вăхăтра «Препарат 30» текеннипе пĕрĕхмелле. Чечек çиекен нăрăна папка сарăлма пуçличчен карбофос, фуфанон е кинмикс сапма юрать. Мĕн чухлĕ расхутланасси кашни препаратăн хăйне май: карбофоса, тĕслĕхрен, 10 литр шыв валли 75-90 грамм илмелле, фуфанон 10 литр шыва 10 миллилитр тăкаланать, кинмикс 10 литр шыва 2,5 миллилитр каять. Пĕр йывăç валли вăтамран 2-5 литр раствор кирлĕ пулĕ. Асăннă икĕ йышши препарата харăс сапсан та аван: кун пек туни пĕрре персе икĕ мулкач тытни пулĕ.

Усен-тăрансене хÿтĕлес енĕпе ĕçлекен районти станци материалĕ тăрăх хатĕрленĕ.

ПУРНĂÇĂМ - ЧĂВАШ ЧĔЛХИ

М.Ф.ЧЕРНОВ ЧĔЛХЕÇĔ ÇУРАЛНĂРАНПА 75 ÇУЛ ÇИТНИНЕ ХАЛАЛЛАСА

Мефодий Федорович Чернов - филологи ăслăлăхĕсен докторĕ, профессор. Чăваш патшалăх университечĕн чăваш тата тухăç чĕлхе пĕлĕвĕн кафедрине ертсе пырать. Ик çĕре яхăн ăслăлăх ĕç авторĕ.

Чĕлхеçĕ çак кунсенче 75 çулхи юбилейне паллă тăвать.

ВĔРЕНŸ, ВĔРЕНŸ, ВĔРЕНŸ... ПУРĂНМА ТА ВĂХĂТ ÇУК.

Эпĕ 1930 çулхи апрелĕн 28-мĕшĕнче Ишлей тăрăхĕнче Ункăпуç ялĕнче çуралнă. Атте манăн, Федор Кузьмич, çĕр çынни пулнă. Вăл вăрçă çулĕсенче заводра ĕçленĕ. Кайран Çĕктерти вăрман комбинатĕнче вăй хунă.

Анне, Матрена Егоровна, питĕ ĕçчен, сутă сăнлă, илемлĕ хĕрарăмччĕ. Питĕ типтерлĕччĕ. Вĕсем иккĕшĕ те эпĕ педагогика институчĕн чăваш чĕлхипе литературин уйрăмĕн юлашки курсĕнче вĕреннĕ чухне вилчĕç. Асуанну пулсан çитмĕл пиллĕкре те ачапа-ха эсĕ, асу-анну пулмасан вунă çултах çитĕнсе çитнĕ çын.

1945 çулта Ишлей вăтам шкулне 8-мĕш класа вĕренме кĕтĕм. Пĕлÿ илессишĕн, чăнах та, тăрăшнă. Вĕреннĕ чухне пурнăç тутлах пулман, вĕреннĕшĕн укçа тÿлемелле пулнă, хваттерте пурăннăшăн атте вутă турттарса килсе паратчĕ... Вăтам шкултан эпир саккăрăн вĕренсе тухса алла аттестат илтĕмĕр. Çакă маншăн паллă кун пулчĕ. Ункăпуç ялĕн историйĕнче эпĕ вăтам шкул пĕтернĕ пĕрремĕш çамрăк пулса тăтăм.

1948 çулта шкулпа сывпуллашсан аслă шкула истори вĕренме кайрăм. «Нумай вĕренмелле, тăвата çул,- терĕç мана килтисем. - Вăй çитерейместпĕр пуль». Вара икĕ çул вĕренмелли учитель институтне çул тытрăм. Хамăн пур пĕр нумай вĕренес килет-ха. Истори уйрăмне каялла вырнаçма тÿр килмерĕ. Чăваш уйрăмĕнче пушă вырăн пур терĕç. Пурнăç çапла çаврăнса тухнишĕн пĕрре те ÿкĕнмен. Турра шĕкĕр!

Вăтам пĕлÿ илнĕ пĕрремĕш Ункăпуç ачин аттестачĕпе профессор дипломĕ хушшинче - хĕрĕх çул. Калама та хăрушă.

ДИССЕРТАЦИ ВĂЛ - ПУРНĂÇ

1988 çулхи декабрĕн 27-мĕшĕнче Алма-Атара Казах ССР Академийĕн Чĕлхе вĕрентĕвĕн институчĕнче «Хальхи чăваш чĕлхин фразеологийĕ» темăпа доктор диссертацине ăнăçлă хÿтĕлерĕм.

Хÿтĕлеве арăм та пычĕччĕ. «Чирлетĕн, пĕччен кăларса ямастăп»,- терĕ те çула пуçтарăнчĕ.

Хÿтĕлев хыççăн документсене Мускава яма хатĕрлесе çитертĕмĕр. Пĕтĕм хут тавраш почтăна, чăх çăмартине ÿкерсе ватас мар тенĕ пек асăрханса, илсе çитертĕмĕр. Почта хĕрарăмĕ пирĕн бандероле тытрĕ те пĕр кĕтессе вăркăнтарчĕ. Аса илсен халĕ те чун сÿлет. Ăслăлăх çыннишĕн диссертаци вăл - пурнăç.

ФРАЗЕОЛОГИ - МАН ЮРАТНĂ МĂШĂР

Мăшăр манăн - наука çыннин пурнăçне-нушине аван ăнланакан хĕрарăм, вăй çитнĕ таран чунне парса пулăшать, йывăрлăхсене çĕнтерсе пыма май туса парать.

Эпĕ Шупашкар таврашĕнче, Хыркасси шкулĕнче директорта ĕçленĕ чухне авлантăм. Зоя Ивановна учительницăпа пĕрлешрĕмĕр. Вăл биологипе хими вĕрентетчĕ. Икĕ ывăл та хĕр пăхса ÿстертĕмĕр. Мăшăра Турă паниех тесе шутлатăп. Çÿпçипе хупăлчи эпир.

Манăн тепĕр юратнă хĕрарăм пур - Фразеологи(я). Ăна пулах 1973 çулта пединститутран тĕпчев институтне куçрăм, кунта 15 çул ĕçлерĕм: чĕлхе уйрăмĕн пуçлăхĕнче, ăслăлăх ĕçлевçинче тăрăшрăм. Çак хушăра вырăсла-чăвашла, чăвашла-вырăсла фразеологи словарĕ, «Хальхи чăваш чĕлхин фразеологийĕ», «Хальхи чăваш чĕлхи. Сăмах, фразеологизм тата ирĕклĕ сăмах çыхăнăвĕ» кĕнеке пичетлесе кăлартăм.

ТĂВАЛЛА ПУЛСАН ТА - МАЛАЛЛА

Вун пилĕк çул наукăпа тĕпчев институтĕнче ĕçленĕ хыççăн эпĕ каллех пединститутра. Халĕ ĕнтĕ пачах та урăх, çĕнĕ енĕпе - филологи наукисен докторĕ ятне илсе таврăнтăм... Студентсемпе, чăн-чăн коллективпа хутшăнса ĕçлес килнипе чун тĕмсĕлсе çитнĕччĕ. Пединститута ĕçлеме килсен хама тепĕр хут чĕрĕлнĕ пек туйрăм. Тепĕр хут чун-хавал çĕкленчĕ, çунатлантăм.

Манăн унта чăваш чĕлхипе литературин кафедрине йĕркелемелле пулчĕ. Кайран чăваш факультечĕ те усăлчĕ. Çапла майпа республика пурнăçĕнчи тĕрĕс марлăх - Чăваш патшалăх педагогика институтĕнче хăйне уйрăм чăваш факультечĕ пулманни - сирĕлчĕ.

1998 çултанпа Чăваш патшалăх университетĕнче вăй хуратăп. Пурнăçра мана ытларах ырă та ăслă çынсемпе ĕçлеме тÿр килчĕ. Çакăншăн эпĕ савăнатăп, хама телейлĕ тесе шутлатăп. Вĕсен умĕнче пуç таятăп.

Э.ФОМИН çырса илнĕ.

❂ Сыхланăр: тискерлĕх!

СĔМСĔРЛĔХ ÇАКĂН ПЕК ВĔÇЛЕННĔ

Иртнĕ çулти икĕ номерте пĕлтернĕччĕ ку тискерлĕх çинчен. Сăмах Тутаркасси поселокĕнче пурăннă З.В.Иванова вилĕмĕ çинчен, йывăр тăпри çăмăл пултăр.

Право органĕсем тепĕр кунхех ку тискерлĕхе кам тума пултарни пирки палăртаççĕ, çав поселокрах пурăнакан, ниçта та ĕçлемен пĕр çамрăка арестлеççĕ.

А.ПЕТРОВА фото ÿкерчĕкĕ.

Химпромра, вахтерта ĕçлет тенĕччĕ эпир арестленĕ çак 21 çулхи В.Рыбаков çинчен. Халь паллă пулнă: вăл ниçта та ĕçлемен. Район прокуратури виçĕ уйăх ытла тĕпченĕ, экспертизăсем ирттернĕ хыççăн Чăваш Республикин Аслă судне çитерсе панă. Следстви ĕçне мĕн малтан пуçласа вĕçне çитиччен Шупашкар район прокуратурин следователĕ М.М.Багаутдинов туса пынă. Мартăн 20-мĕшĕнче ЧР Аслă сучĕ В.А.Рыбаков тĕлĕшпе хăйĕн приговорне йышăннă: ăна Уголовнăй кодексăн 105-мĕш статьин 2-мĕш пайĕн «д,з,к» пункчĕсемпе, урăхла каласан, çынна пĕтерес шухăшпах, пысăк тискерлĕхпе, пусмăрласа-мăшкăлласа вĕлернĕ, çаратса тухнă. Тата çавсем çинченех калакан УКн 162-мĕш статьин 4-мĕш пайĕн «в» пунктĕпе, 131-мĕш статьин 2-мĕш пайĕн «в» пункчĕпе айăпласа çирĕп режимлă колоние 17 çуллăха хупмалла тунă.

Прокуратура материалĕсем тăрăх çакă паллă. Нĕрсĕр шухăшлă этем Зоя Владимировна пурăнакан «Набережная» ураменчи 13-мĕш çуртри 12-мĕш хваттере (пĕрремĕш хут) пуртвал витĕр кĕрет: ун хваттерĕн тĕп сакайне пуртвалпа çыхăнтаракан шăтăк пулнă. Тĕп сакайĕн алăкĕнчен Рыбаков (унăн тулли ячĕ: Василий Алексеевич Рыбаков. Вăл çак поселокрах çуралнă, çак çуртрах 6-мĕш хваттерте пурăннă. 03.03.1983 çулхи) кухньăна кĕнĕ. Шăв-шавпа Зоя Владимировна вăранса кайнă çĕре вăл залра çутă çутнă. Иванова сăмахпа тухса кайма тархасланине (ахăртнех, вĕсем пĕр-пĕрне пĕлнĕ) вăл хăлхана та чикмен, хăйне хурахла тытнă. Хĕрарăм пĕччен пулнипе усă курса вăл пушшех хăраман. Малтан алла лекнĕ утюгпа хĕненĕ, хаклă япаласем, укçа пама хистенĕ. Унтан ăна утюг шнурĕпе пăвать. Лешĕ темиçе хутчен те тăнран тухать. Рыбаков хĕрарăмăн кĕпине сирсе пăрахса ăна мăшкăллать. Çакăн хыççăн вăл хăйĕн вĕлерес шухăшне пурнăçласа ĕнтĕ кухньăран çĕçĕ илсе килсе Иванована мĕн виличчен асаплантарать.

Кайма вăл алăкранах тухса кайнă. Хăйпе пĕрле хваттертен 14 пин тенкĕ укçа, ылтăн хăлха çаккисем, кĕмĕл хĕресне пăрахса çаратса тухнă.

Тен, преступнăç çулĕ çине тин тухнипе, вăл малтан, ирхине, участковăй патне те килсе кайнă-мĕн - лешĕ пулман, следователе те йăлтах каласа панă. Анчах та кайран хăйĕн кăмăлне улăштарнă. «Судра вăл пачах ним те йышăнмарĕ»,- терĕ Н.Н.Багаутдинов ку ĕç пирки ыйтсан. Анчах вăл судра хăйĕн кăмăлне хытарниччен халь ним те килмен, пур енлĕ доказательствăсем çителĕклĕ пулнă. Çапла вĕçленнĕ кунашкал тискерлĕх.

В.ТРОФИМОВ.

❂ З.В.Иванова пĕлтĕр, хăйĕн ĕç пÿлĕмĕнче.

АЧАСЕН ПУЛТАРУЛĔХ,

❂ Отличниксен слечĕ

ПУЛТАРУЛЛИСЕНЕ ПАЛĂРТРĔÇ

Апрелĕн 20-мĕшĕнче Кÿкеçри лицейре районти шкулсенче вĕренекен отличниксен йăлана кĕнĕ слечĕ иртрĕ. Ăна чăваш халăхне çутта кăларакан И.Я.Яковлев çуралнăранпа 157 çул çитнине, Аслă Çĕнтерÿ 60 çул тултарнине халалланă.

Вĕрентÿ отличникĕсем, районта, республикăра тĕрлĕ предметпа иртнĕ олимпиада призерĕсем, çамрăксен творчествин тата ача-пăча смотр-конкурс çĕнтерÿçисем, район спорт-сменĕсем чи малтанах район администрацийĕн вĕрентÿ управленийĕн начальникĕ Г.В.Николаев вĕрентÿ тăрăмĕ çинчен тĕплĕн паллаштарнине итлерĕç. Администраци пултаруллă вĕренекенсене куçран вĕçертмест. Район администраци пуçлăхĕн çумĕ - социаллă хÿтлĕх пай ертÿçи А.А.Константинов шăпах вĕсене Грамота тата укçан премипе пачĕ. Хальхинче пысăк хисепе Тутаркассинчи шкулта 9-мĕш класра вĕренекен Дмитрий Васильев, 10-мĕш класа çÿрекен Любовь Данилова, Кÿкеçри 1-мĕш номерлĕ шкулта 10 класра пĕлÿ пухакан Антонина Мясникова, Кÿкеçри лицее 11-мĕш класа çÿрекен Ольга Семенова, Татьяна Никитина, Анна Урванова, кунтах 10-мĕш класра вĕренекен Андрей Львов, Дмитрий Михеев, Руслан Трофимов, Тренккасси шкулĕн ятне çÿле çĕклекен, 9-мĕш класра ăс пухакан Дмитрий Павлов, Шăмăш шкулне 11-мĕш класа çÿрекен Анастасия Антонова, Кÿкеçри ача-пăча спорт шкулĕн воспитанникĕ, лицейре 3-мĕш класра пĕлĕвне ÿстерекен Денис Ильин тивĕçрĕç. Асăннă вĕренекенсен ашшĕ-амăшĕсем вара вĕренÿпе спортра лайăх кăтартупа палăрнă ачасем çитĕнтернĕшĕн Тав çырăвне тивĕçрĕç. Маттур ачасем, ахальтен вĕсен ятне суйласа илмен ĕнтĕ. Акă Антонина районта иртнĕ олимпиадăсене пур предметпа та тенĕ пекех хутшăннă, вĕсенчен 5-шĕнче - призер. Мĕнле савăнмăлла ку çитĕнÿпе. Оля вара республикăра олимпиадăра кăçал икĕ хутчен - биологипе, экологипе - пирĕн район чысне хÿтĕлерĕ. Иккĕшĕнче те малти вырăнсем. Денис 3-мĕш класа çеç çÿретха, çапах, çитĕнĕвĕсем - пысăк. Тĕрлĕ первенствăра çĕнтернĕшĕн панă 8 медаль унăн кăкăрне илем кÿрет. Ыттисен те çитĕнĕвĕсем палăрмăлă.

Кăçал отличниксен пултарулăхĕпе Тăван çĕршывăн Аслă вăрçине хутшăннисем те паллашрĕç. РОНО инспекторĕ пулнă В.Е.Марасанов 17 çулхи çамрăксем те тăхланă çумăр айне кĕни çинчен каланине вĕренекенсем тимлĕн итлерĕç. Шăпах çак кун, апрелĕн 20-мĕшĕнче 1945 çулта, Берлина штурмлама пуçланă. Унта Василий Ефимович та хутшăннă.

Торжествăлла пай хыççăн сцена çине çамрăк артистсем тухрĕç. Çĕнтерÿ 60 çул çитнине халалласа ирттернĕ «Чĕре астăвăмĕ» ача-пăча пултарулăх фестивалĕн гала-концерчĕ куракансене хăй ытамне илчĕ. Л.И.Шайманова ертсе пыракан Çатра-Хочехмат шкулĕн хорĕ «По весеннему раздолью» юрри, Р.Б.Аливанцева хатĕрленĕ Кÿкеçри ача-пăча центрĕнчи «Ракурс» ташă студийĕн «Синий платочек» ташши, Е.И.Кузьмина ертсе пыракан Карачурари шкулти вокал ансамблĕн «Облака» юрри пурне те килĕшрĕ. Кÿкеçри 1-мĕш номерлĕ шкулта вĕренекен О.Кириллова М.Джалилĕн «Праздник матери» сăввине, Кÿкеçри лицейре пĕлÿ пухакан Е.Шутова Е.Благининан «Папе на фронт» сăввине чуна пырса тивмелле вуларĕç. Вăрман-Çĕктер шкулĕнче вĕренекен А.Поляков «Солдатушки - бравы ребятушки» юрра хăй купăспа каласа шăрантарсан темччен алă çупрĕç куракансем. Тренккасси, Ишлей, Карачура шкулĕсенче вĕренекенсем ташша ăста пулни те курăнчĕ. Ача-пăча центрĕнчи вокал ушкăнĕ «Журавли» юрра çÿллĕ шайра шăрантарчĕ. Кÿкеçри 1-мĕш номерлĕ шкулта вĕренекен Анна Шереметова «Казачья песня» юррипе каччăсен чĕрине тыткăнларĕ.

Слет вĕçлениччен курав ĕçлерĕ. Кăçал, ытти çулпа танлаштарсан хăйсен ĕçне нумайăшĕ тăратнă. Жюри Ишлейри «Сотвори сама», ача-пăча центрĕнчи «Всеумейка», «Волшебные петельки», «Художественная вышивка», Тренккассинчи «Резьба по дереву», «Живопись», Çĕньялти «Древесная пластика». Кÿкеçри 1-мĕш номерлĕ шкулти «Техническое творчество», лицейри 3 «б» класăн Вышивка» кружоксем çĕнтернине палăртрĕ.

❂ Ачасен пултарулĕхĕпе аслисем те кăмăллă пулчĕç.
❂ Тренккассисем сцена çинче.
❂ «Сотвори сама» кружока çÿрекенсен ĕçĕсем.

Сцена çинче ачасем ветерансене хăйсен пултарулăхĕпе паллаштараççĕ. Акă, ертсе пыракан Кÿкеçри лицейре, 7"в" класра вĕренекен ятне каларĕ. Вăрăм çивĕтлĕ хĕрача «Атте патне фронта» сăвва вулама пуçларĕ.

«МАТТУР, ПУЛТАРАТЬ»

Евгения Шутова çинчен лицейре вĕренекенсен ашшĕ-амăшĕсем ырăпа асăннине малтан та илтнĕччĕ-ха. Унăн ячĕ нумай пулмасть «Тăван Енре» те пичетленнĕччĕ - Женя районта иртнĕ «Çулсем иртнĕ май сан пата çыру çыратăп» конкурсра I степеньлĕ Диплома тивĕçнĕччĕ. Редакцинче хаçат илсе тăракан, ветерансен хорне çÿрекен кинемей вĕсене валли вĕренекенсем «Салтак пуканийĕ» юмах лартса панине, унта пĕр пĕчĕк хĕрача мăнук рольне чуна тыткăна илмелле выляннине каласа пани те асрах. Çак кун вара талантлă хĕрача çинчен ахальтен мар хавхаланса каласа панине хам куçпа курса ĕнентĕм. Вăрçа тухса кайнă ашшĕ патне çырнă çырăва Женя интонаципе, чунтан вулама пуçласан залра шăплăх хуçаланчĕ. Пĕчĕк хĕрача çепĕççĕн, чĕререн тухакан сăмахсене куççуль кăлармалла халăх патне илсе çитерме пултарни пурне те тĕлĕнтерчĕ. Залра ларакан кусĕсене шăлакан кĕмĕл çÿçлĕ ветеран-салтаксенчен вăрахчен «Маттур, пултарать» тени илтĕнчĕ.

«Вырăс литературипе урок иртермелле килсе тухрĕ. Ачасен сăвва палăртуллă вуламаллаччĕ. Евгения вулама пуçласан шăпăрт итлесе лартăм. Вăт, талант тени ăçта пытаннă вăл. Çак урок хыççăн эпир ăна районта иртекен вулакансен конкурсне хатĕрлерĕмĕр. Мĕн тетĕр, иккĕмĕш вырăн. Кăçал апрелĕн 17-мĕшĕнче иртнĕ ку конкурсра пĕрремĕш вырăна тухрĕ»,- каласа парать директорăн воспитани енĕпе ĕçлекен çумĕ Л.В.Порфирьева.

Любовь Вениаминовна каланă тăрăх, поселок администрацине пĕр-пĕр кунпа саламламалла, е кам умĕнче те пулин тухса калаçмалла - лицей ертÿçисем тÿрех Женьăна суйласа илеççĕ, мĕншĕн тесен вăл шанăçа тÿрре кăларатех. «Класра малта пырать, шкул активĕнче те ун хушамачĕ пур. Пур ĕçе те тÿрĕ кăмăлпа пурнăçлать. Сочинени çырассипе малтисенчен пĕри, унăн ĕçне кăмăлтан вулатăн. Пĕр-пĕр урока тĕрлĕ сăлтавпа сиктермелле килсе тухрĕ пулсан - ÿкĕнет. Ахальтен им, «отличница». Пĕр сăмахпа - пысăк чунлă çын вăл»,- терĕç ун çинчен ытти вĕрентекенсем. Женьăна пĕрре çеç мар 7 «в» класран «а» класа куçма ыйтнă, (лицейре вĕренекенсене те, ыттисене те «а» ыттисенчен мĕнпе уйрăлнине ăнлантарма кирлĕ мар) çавах хĕрача ку утăма тума шутламасть-ха. «Пултараймасан»,- пулчĕ кĕске хурав.

Çут çанталăка, чĕрчунсене юратакан Е.Шутова вырăс чĕлхи, истори, биологи урокĕсене хавхаланса çÿрет. Пушă вăхăтра гитара çинче выляма юратать. Хăйĕн çитĕнĕвĕшĕн Женя пур учителе те тав тăвать, Г.П.Самарина класс ертÿçине, биологи учительне Р.А.Абрамовăна, директорăн воспитани енĕпе ĕçлекен çумне Л.В.Порфирьевăна пушшех те.

Женя паян 7-мĕш класа çеç çÿрет-ха, апла пулин те пултарулăхĕпе ыттисенчен уйрăлма та ĕлкĕрчĕ. Нумай пулмасть вĕрентекенсене тепĕр енпе тĕлĕнтернĕ вăл. Женя çырнă 40 минута тăсăлакан «Кĕрхи патшалăхри мыскара» юмах пурне те килĕшнĕ.

Тепĕр ик çултан унăн класĕ те районта тĕрлĕ предметпа иртекен олимпиадăсене хутшăнма пуçлать. Евгения Шутова хушаматне унта курасса шанса тăратăп.

❂ **Лайăх паллăпа вĕренекен Е.ШУТОВА.**

❂ Сăвă сĕвеме

СИСĔНМЕСĔР ХĔЛ ИРТЕТ

Сисĕнмесĕр хĕл иртет,
Васкаса юр ирĕлет.
Акă çитрĕ çуркунне,
Кунĕсем ытла хитре.

Шыв хăй юррине юрлать,
Çырмана юхса каять.
Йывăç çулçă кăларать,
Шăнкăрч юрă шăратать.

Владимир ПЕТРОВ,
Атайкасси шкулĕ.

ÇУРХИ КУН

Сисĕнмесĕр
хĕл те иртрĕ,
Васкаса çуркунне çитрĕ.
Çитрĕç ĕнтĕ ăш кунсем,
Юр юрлаççĕ кайăксем.

Симĕсленчĕç вар,
хирсем,
Улăхсемпе çарансем.
Аслă вăрман чĕрĕлет,
Илемĕпе илĕртет.

Çĕмĕрт çеçки çурăлать,
Питĕ хитрен курăнать.
Вăштăр-вăштăр
çил вĕрет,
Йывăç тăррине силлет.

Таçта, шалта, вăрманта,
Куккук сасси илтĕнет.
Тĕрлĕ-тĕрлĕ чечексен
Ырă шăрши сарăлать.

Света ПЕТРОВА,
Атайкасси шкулĕ.

ШКУЛТА - ЧИ МАЛТИСЕМ

«С.Филипповпа В.Романова иккĕшĕ те 8-мĕш класра вĕренеççĕ. Сергей спортпа туслă, пĕрре мар шкул, район ятне çÿле çĕкленĕ. Вера хушаматне вырăнта иртекен пур мероприятинче тенĕ пекех курма пулать»,- терĕ ачасем çинчен ыйтсан Кÿкеçри шкул-интернат» директорĕ Г.В.Ильин.

С.О.Филиппов Красноармейски районĕнчи Çырмапуç ялĕнчен. 4 çул ку шкулта пĕлÿ пухать. Пĕчĕкренех ăмăртусене хутшăнать. Пиччĕшĕ Саша сывă пурнăç йĕркине тытса пыни спорта явăçтарнă та ăна. Пиччĕшĕ кунтан вĕренсе тухса кайиччен вĕсем иккĕшĕ интернатри çемьесен хушшинчи ăмăртура чупассипе 1-мĕш вырăна 2 хутчен умлă-хыçлă никама та паман. Çăмăл атлетика енĕпе шкул-интернатра иртекен соревнованисенче пĕри те Сергея çĕнтереймеççĕ. Хăвăрт утасси, çуран, йĕлтĕрпе чупасси, турник çинче туртăнасси - пĕрмай С.Филиппов призер. Грамотăсемпе тав çырăвне шутласа та тухаймăн. Ирĕклĕ майпа кĕрешессипе вара Сергей интернат чысне районта çулсерен иртекен турнирта хÿтĕлет. Хăйпе пĕр тантăшсем хушшинче çĕр çине çĕклесе çапса ăна парăнтарни пулман-ха. Кĕрешÿ вăрттăнлăхĕпе паллаштаракан ача çулсерен районта 1-мĕш вырăна тухса пыни О.М.Иванов тренер чунне те хăпартлантарать. Район çĕнтерÿçи республикăри ăмăртусене те пĕрре мар хутшăннă. Нумай чухне унта та призлă вырăнсем. «Хама пур енĕпе те тĕрĕслесе пăхасшăн. «Наци кросне» те, «Раççей йĕлтĕр йĕрне» те хутшăннă. Ман шутпа, пур ачан та, арçын ачасен пушшех спортпа туслă пулмалла. Вăл сывлăха çирĕплетнисĕр пуçне кайран та кирлĕ пулĕ. Чи кирли вара - такамшăн ăмăртусене хутшăнса çĕнтерес тесе тăрăшмалла мар, хăвăншăн»,- тет каччă.

(Вĕçĕ 4-мĕш страницăра.)

❂ Страницăна А.СУСМЕТ хатĕрленĕ.

(Малалли. Пуçламăшĕ 44-45-мĕш номерсенче.)

Унтан халĕ те хăраççĕ. Хĕрĕх пиллĕкре пулсан та тутарсен сапан туйăне каймасăр юлмасть вăл. Унта вăл кашни çулах паттăра тухса килет. Ывăлĕ - Петĕр, ашшĕ пекех пулмасан та, вăйсăр каччă мар. Çавна кура унтан та нумайăшĕ шикленерех çÿрет. Юлашки вăхăтра Петĕр Санюкпа çÿренине юратмасăр пурăннă каччăсем те Петĕр çине тăрăнма пăрахрĕç ĕнтĕ. Хăйсен шăписемпе килĕшрĕç. Килĕшмесĕр тăма та май çук. Санюк Петĕрех юратать.

- Ах, Петĕр, мĕн курас вара манăн? Ял çыннисем пĕлсен мĕн калĕç? Илсе каяс тесен паянах илсе кай, эп сан патна пыратăп. Сансăр эп хам та пурăнаймастăп. Анчах халь...

Шурăмпуç çуталса килет. Пĕлĕт çинче таçтан килсе тухнă хура тĕмсем çÿреççĕ. Уйăхĕ сăртсем хыçне шăппăн, темрен вăтаннă пек пулса кайса вырнаçрĕ. Çырма хĕрринчи çĕнĕ хапха Санюк кĕнĕрен сас пачĕ.

II

Михаил Архангел кунĕ Санюк ашшĕсем Кавала чиркÿ праçникне кайнă. Кавал вăл чухăн ял мар. Унти хресченсем праçник таврашне чапсăр туса ирттермеççĕ. Ĕçкĕ ĕçес пулсан, мĕн хĕвел анса шурăмпуç шуралса тухичченех ĕçеççĕ. Çавăн пирки Санюк амăшĕ - Клавье инке, Санюкне: «Ырансăр килместпĕр эпир, хĕрĕм, чипер пуçтарăнса лар, асту, хуран айĕнче кăвар пурччĕ, çĕре ÿксе амаланса ан

Виктор РЗАЙ

СĂХМАН АЙĔНЧИ АЧА АМĂШĔ

Калав

кайтăр, тĕпĕртетсе ан лар»,- тесе хăварнă.

Çук, Санюк тĕпĕртетсе ларас çук. Ун пек йăла ун нихçан та пулман. Уншăн пулсан Петĕрсĕр пуçне никам та ан килтĕр, никам та ан пултăр.

- Эх, Петĕр, Петĕр... ăçта эс? Мĕн-ма килместĕн?.. Е кирлĕ мар пултăм-им халь?»

Пÿртре Санюксăр пуçне никам та çук. Вăл пĕччен. Халĕ ĕнтĕ тăхăр сехет те çитрĕ. Анчах Петĕр çаплах килмест...

Санюк амăшĕсем Кавала кайнине Петĕр пĕлет те ĕнтĕ... Санюк Петĕр килмесрен пăшăрханма тытăнчĕ... Мĕн-ма пăшăрханас мар? Санюкăн ăш-чиккинче хĕр пуçпах ача çитĕнет. Вăл виçĕ уйăхра ĕнтĕ. Ун ашшĕ - Петĕр.

Ак тĕпелте сехет вуннă та çапрĕ. Тепрер сехетрен çывăрма та вăхăт. Кĕркунне никамах та нумай лармасть...Сĕтел çинче ларакан лампа краççын пĕтсе килнĕрен хăйĕн хĕрлĕ чĕлхине кĕскетме пуçларĕ. Пÿрт тĕттĕмленет. Ăçта килнĕ унта пытаннă таракансем пÿрт пĕренисем çине тухрĕç, таçта васкаççĕ... Санюк сĕтел çине пуçтарса кĕнчеле авăрлама пуçланăскер, халĕ ĕнтĕ ăна та пăрахрĕ... Ун çумĕнче мăрлатса ларакан кушак та кăмака çине улăхса кайрĕ. Пÿртре шăп. Сайра-хутра çеç ассăн сывласа яни илтĕнет. Тата хăшпĕр вăхăтра кăмака айĕнче шăшисем ашкăнни илтĕнет.

«Эх, Петĕр, Петĕр, ăçта эс? Е кирлĕ мар пултăм-и халь?..»

Кайăк пуçĕ пек лапка-лапка юр çăвать. Кăнтăрла кăна кăвакках курăннă урам çĕнĕ тум-тир тăхăнать. Çил вăйлă мар. Çанталăк ăшă....

Мишук мунчи - çырмара, вăл хăй мунчине кăçал анчах сиплеттернĕ. Ун мунчи ĕлĕк хура пулнă, халĕ ĕнтĕ Мишук эрех сутса пуйса кайнă пирки мунчине пÿрт пекех пысăк туса лартрĕ, çине те хăма витрĕ. Кун пек мунча Таçал каччисемпе хĕрĕсем сахал кураççĕ. Пĕлтĕр çеç ку кас хĕрĕсем çĕр мунчара улах ларнă. Халĕ ĕнтĕ ун пек мар, сарлака саксемпе çавăрнă мунчара лараççĕ.

- Эх, спаççип Мишук пиччене пире çавăн пек мунча туса панăшăн, кунта калама çук лайăх лармa,- теççĕ хĕрсем. Чăнах та лайăх ĕнтĕ. Тăвăр мар, килнĕ каччăсем те ура çинче тăмаççĕ, пурин валли те вырăн пур. Анчах çапла пулсан та хăшĕ-пĕрисем сак çинче мар, хĕрсен аркисем çинче лараççĕ. Вĕсемшĕн пулсан хĕр арки çине лармасан улаха та тухмалла мар. Çапла ĕнтĕ, кĕркунне тивлечĕпе Таçал яшĕсем улах лармa пуçланă. Çамрăк савăнать, ăна тытса чарма май çук, вĕсен вăй-халĕ сăртран юхса анакан шыв пекех хастар. Вĕсемшĕн пулсан вăйă-кулă пултăр. Вĕсене хуйăх кирлĕ мар.

(Малалли пулать.)

ШКУЛТА - ЧИ МАЛТИСЕМ

(Вĕçĕ. Пуçламăшĕ 3-мĕш страницăра.)

Тĕрлĕ ăмăртура самай тар тăкса илнĕ медальсем кашни хускалмассерен чăнкăр-чăнкăр сас кăларса Сергей чăн та кĕрешÿ паттăрĕ пулнине ĕнентереççĕ. Кунашкал кăтартусемпе çамрăк малашне хăйĕн пурнăçне профессиллĕ спортпа çыхăнтармалла пек те, анчах каччăн ку шухăш мар. Пĕчĕкренех электроаппаратурăна хăех юсама кăмăллаканскер, шкул вĕренсе пĕтерсен те çак енĕпех каясшăн.

В.Г.Романова вара пирĕн районтанах. Вера та пĕрле вĕренекенĕнчен юласшăн мар. Сергей пе-

кех спортпа туслă. Çăмăл атлетика енĕпе шкул-интернатра каччăсенчен Сергея çитекенни çук пулсан, хĕрсен Верăна çĕнтерес тесен самай тар тăкмалла-ха. Кăçал вăл тата республикăри шкул-интернатсен хушшинчи ăмăртура йĕлтĕрпе чупса виççĕмĕш вырăна тухнă. Паян КВН пулмалла - унта Вера та хутшăнать, ыран биологи эрни пуçланмалла - В.Филипповна каллех унта çырса хунă. Пур çĕре те ĕлкĕрет вăл: кулăш кунĕ, «Айтăр-ха, хĕрсем»... Шашкăлла вара кăмăлтанах вылять. «Юлташсем вылянине ăмсанса пăхаттăм. Мĕнле куçмалла, хăш шашкине маларах кăлармалла, мĕнле вăрттăнлăхсем - нимĕн те ăнланмастăмччĕ. Хам ума вĕренмелле тесе тĕллев лартрăм»,- тет Вера. Вĕренни - çутта, нихăçан та пăсмасть тесе ахальтен каламан ĕнтĕ. Хĕр шашкălла выляса призлă вырăнсене те йышăнать.

Хĕр хĕрех çав. Тутлă апат-çимĕç пĕçерессi, ал ĕç тăвасси ун тивĕçĕ. Вера пушă вăхăтра (вăл унăн сайра пулать) тĕрлĕ ÿкерчĕксем эрешлет. Çĕршыв хÿтĕлевçисен кунне яланах сăмса тутрисем тĕрлет.

Паян Сергей те, Вера та районта иртекен «Зарница» çарпа спорт вăййине хатĕрленеççĕ. Команда унтан ăнăçупа таврăнасси вĕсенчен те нумай килет.

А.СУСМЕТ.

✿ **Верăпа Сергей спортра яланах пĕрле.**

✿ **Социаллă хÿтлĕх**

ХŸТĔ ВЫРĂНТИ ÇУРТ

Ĕçпе вăрçă ветеранĕсен районти совечĕн председателĕ И.П.Павлов социаллă хÿтлĕх пайĕн ĕçченĕсемпе Толик Хураскинчи ветерансен çуртĕнче пулчĕ. Сăмах май, Иван Павлович хăйĕн ĕçĕпе районти тĕрлĕ ялсенчи çавăн евĕрлĕ çуртсене час-часах тухса çÿрет. Пирĕн ялти ветерансен çуртне вăл иртнĕ çул вĕçĕнче çитсе курнăччĕ, паллă юрăç Гаврил Федоров çуралнă ялта - Томаккассинче - унăн палăкĕ умĕнче пуç тайнăччĕ. Хальхинче ăна ветерансем Аслă Çĕнтерÿ 60 çул тултарнине мĕнле кĕтсе илме хатĕрленни интереслентерчĕ.

Çак паллă куна тивĕçлипе палăртма республикăра ветерансен çурчĕсем хушшинче конкурс ирттереççĕ. Çавна май Толик Хураскинчи ветерансен çурчĕпе вулакансене паллаштарам-ха. Çак çурт 1991 çулта ĕçлеме пуçланă. Паллах, ăна паянхипе танлаштараймăн. Вăл, иртнĕ ĕмĕрĕн 20-мĕш çулĕсенче лартнăскер, самаях кивĕччĕ. Ăшă тытмастчĕ. Тимĕр витнĕ çийĕ шăтса пĕтнĕччĕ, шыв анатчĕ. Яла çут çанталăк газĕ кĕртнĕ тапхăрта ăна та манса хăвармарĕç. Халĕ кунта яланах пĕр пек ăшă тăрать. Икĕ пинмĕш çулта районти социаллă хÿтлĕх пайĕ (ун чухнехи ертÿçи И.П.Павлов) тăрăшнипе ветерансен çуртне йĕркене кĕртес тĕлĕшпе пысăк ĕç туса ирттернĕ. Унăн никĕсне çирĕплетнĕ, стенасене тул енчен кирпĕч купаласа хăпартнă, шал енне хытă хут çапнă, шпалер çыпăçтарнă, çенĕксене çĕнĕрен тунă. Çурт çине цинклă тимĕр витнĕ. Иртнĕ çул шурă мунча (кивви юрăхсăра тухнă) туса лартнă. Халĕ кунта 9 çын пурăнать. Ку йышра - пенсионерсемпе инвалидсем.

Çурта кĕме те кăмăллă. Сывлăш таса. Коридорăн икĕ енĕпе - пÿлĕмсем. Вĕсенче икшер çын пурăнать. Вырăн таврашне вунă кунра улăштарса тăраççĕ, мунча хутса кĕртеççĕ. Коридор вĕçĕнче чылаях пысăк пушă вырăн. Пĕр енче - диван. Сĕтел çинче тĕслĕ телевизор. Ветерансем валли «Хыпар», «Кил-çурт, хушма хуçалăх», «Тăван Ен», «Ветеран» хаçатсем çырăнса панă. Шкапра чылай тата вырăс писателĕсен кĕнекисем. Ветерансен пурнăçне кăтартакан фото ÿкерчĕксене те кăмăлласа пăхатăн. Çĕнтерÿ 60 çул тултарнине чысласа стенда çĕнетесшĕн (кивви тĕссĕрленнĕ).

Ветерансен çурчĕн ертÿçи Н.В.Николаева хăйĕн ĕçне тăрăшса туса пырать. Пилĕк çул вăл çак ĕçре. Унччен икĕ çул социаллă ĕçчен пулнă. Мускав патшалăх социаллă университечĕн Шупашкарти филиалĕнче куçăмсăр (заочно) майпа вĕренет.

- Ĕне те, чăх та усраттăмăр эпир,- каласа парать Наталия Васильевна, - вылăх апатне совхоз паратчĕ-ха. Анчах ăна тиесе турттарса килме çулсерен йывăрланса пычĕ. Кĕрепле-сенĕкпе ĕçлеме пултаракансем çукрах. Çавăнпа апат-çимĕç продукчĕсене халь Çĕнĕ Шупашкарта туянатпăр. 36 сотка çĕр пур. Çак çуртпа юнашарах. Унта çĕр улми, купăста, кишĕр, хĕрлĕ кăшман, ытти пахча-çимĕç лартса ÿстеретпĕр. Вĕсене упрама икĕ нÿхреп пур. Ветерансемех теплица турĕç - помидор, хăяр ÿстермешкĕн меллĕ. Малтанхи çул лартнă улмуççисем улма параççĕ ĕнтĕ. Пахча-çимĕç хамăрăнах çитет.

Наталия Васильевна холодильнике усса кăтартрĕ (кунта вĕсем иккĕ). Унăн сунтăхĕсенче шăнтнă çырла, укроп, типĕтнĕ пан улми, чăх тукмаккисем упранаççĕ. Ветерансене кунне виçĕ хут апатлантараççĕ. Çĕнĕ çул, Мартăн 8-мĕшĕ, Мăнкун - кĕтнĕ уявсем. Ветерансем хăйсен çуралнă кунĕсене те палăртмасăр хăвармаççĕ. Елена Александровăпа Екатерина Москаленко соцĕçченсене яваплă ĕç шанса панă, вĕсем вĕри апат хатĕрлеççĕ, ялти лавккаран çăкăр илсе килеççĕ, кĕпе-тумтир, вырăн таврашĕ çăваççĕ, урай çĕреççĕ. Ĕç-пуç йăлтах кун йĕркипе пулса пырать.

Ял урамĕ ветерансен çуртĕнчен пуçланать. Анчах вăл ытти çуртсенчен чылай шалта - шкулпа яла уйăракан чăнкă çыран хĕрринче ларать, машина-трактор кĕрсе çÿремест. Çавăнпа кунта яланах шăплăх. Хÿтĕ вырăн.

П.ВАСИЛЬЕВ.

ТĂРĂНСЕМ - ВИÇÇĔМĔШ

Тăрăнти, Ишекри, Чăрăшкассинчи шкулсенче вĕренекенсем зонăри «Савăнăçлă стартсем» конкурсăн иккĕмĕш тапхăрне Ишекре ирттерчĕç.

Пĕрисем хăвăртрах та инçерех, теприсем çÿллĕрех те тĕлтерех, виççĕмĕшсем вăйлăрах та çирĕпрех - командăри кашни çамрăк хăйне пур енлĕн кăтартма тăрăшрĕ. Стартри заданисем малтанхисемех: тĕл пересси, турник çинче кĕлеткене çĕклесси, чупасси, мечĕк тапса кĕртесси, противогазпа усă курма пĕлесси тата ытти те. Тăрăнсем ăмăртуран виççĕмĕш вырăнпа таврăнчĕç тата вун виçĕ Хисеп грамотипе. Вĕсен хуçисем вĕренÿре ĕлкĕрсе пыракан, йывăрлăхсене парăнман, малтан-мала çĕнĕ çитĕнÿсем патне талпăнакан Оля Никитина, Оля Ефимова, Лена Петрова, Петя Никифоров (9 кл.), Кристина Филиппова (7 кл.). Ÿлĕм те çамрăк спортсменсене, шкул чысне хÿтĕлекенсене çитĕнÿсем сунар.

А.ЕФИМОВА.

ШКУЛТА - СЫВЛĂХ КУНĔ

Нумаях пулмасть Иккасси шкулĕнче йăлана кĕнĕ ирхи гимнастика хыççăн сывлăх урокĕсем иртрĕç.

Уроксем хыççăн вара кĕçĕн классемпе вăтам классем хушшинче «хаваслă стартсем» ăмăртусем пулчĕç. Вăйпа физкультура учителĕсем В.А.Султаевпа В.К.Иванов йĕркеленĕ, кашни ача хутшăнма пултарчĕ унта. Ăмăрту тĕрлĕ енлĕ эстафетăсемпе пуян пулчĕ. Кĕçĕн классем хушшинче 2-мĕшпе 4-мĕшсем пултарулăхрах пулчĕç. Вăтам ушкăнра 5-мĕш класс мала тухрĕ.

Аслă классем баскетболла вылярĕç. Арçын ачасем хушшинче 11-мĕш класра вĕренекенсем, хĕрачасем хушшинче 10-мĕшсем çĕнтерчĕç.

Çак кун ачасемшĕн нумайлăха асра юлĕ.

Я.ПАКУРОВА.

ОБЪЯВЛЕНИЯ. ПĔЛТЕРÿСЕМ

☎ 2-13-80

Продаю шифер, цемент, рубероид, мох, керамблок, оцинковка с доставкой и без выходных (Ишлеи). Т.: 3-15-85.

ООО *«Интер -Термогаз - МРК»* производит химпромывку и гидропневмопромывку систем теплоснабжения по низким ценам. Т.: 2-16-51.

Собственник земельной доли С.И.Яранцева сообщает о намерении выделится из земель с/х назначения на территории землепользования СПК - колхоза «Пучах» Чебоксарского района в счет доли 1,93 га пашни около д. Важуково.

Выделенный участок не превышает среднекадастровую оценку, поэтому компенсация не предусматривается. Свои возражения направить в месячный срок по адресу: **п. Кугеси, ул. Советская, 15, администрация Чебоксарского района.**

Мы, Мамутина Е.В., Ярмандеева Л.А., участники долевой собственности ПСХК «Ишлейский», проживающие по адресу: Чебоксарский район, с. Ишлеи, ул. Советская, д. 62, кв. 20, сообщаем о своем намерении выделить земельный участок в счет земельной доли в количестве 2 долей, расположенного в земельном массиве ПСХК «Ишлейский» около д. Шайгильдино. Размер компенсации остальным участникам долевой собственности будет определен после завершения оценочных работ. Возражения просим присылать по адресу: **пос. Кугеси, ул. Шоссейная, 15, администрация Чебоксарского района.**

Общее собрание участников долевой собственности по вопросу выдела земельных долей в натуре состоится 30 мая в актовом зале ПСХК «Ишлейский».

Отделению по Чебоксарскому району Управления федерального казначейства по ЧР требуется главный специалист-информационист с высшим профессиональным образованием. Обращаться по тел.: 2-12-87.

Гл. редактор В.Т.СОРОКИН

ТĂВАН ЕН
("КРАЙ РОДНОЙ")
Чебоксарская районная газета

Учредители:
ГУП "Кугесьский издательский дом",
Министерство культуры, по делам национальностей, информационной политики и архивного дела Чувашской Республики

Газета зарегистрирована в Приволжском окружном межрегиональном территориальном управлении МПТР РФ 17 декабря 2002 г. ПИ №18-1109

429500, Чебоксарский район, пос. Кугеси, ул. Шоссейная, 13.

Газета выходит на чувашском языке, с периодической подачей страниц на русском, два раза в неделю - по средам и субботам.

Рукописи не возвращаются и не рецензируются. Опубликованные мнения не всегда совпадают с точкой зрения редакции. За достоверность материалов ответственность несут авторы. За содержание рекламы ответственность несет рекламодатель.

Гл. редактор - 2-12-61, ответственный секретарь, фотокорреспондент - 2-13-80, отдел сельского хозяйства - 2-21-88, компьютерный отдел - 2-12-59, отдел писем - 2-21-88, бухгалтерия - 2-12-66. E-mail: gazeta@chebs.cap.ru

Номер набран, сверстан и отпечатан в ГУП "КуИД". Тел.Ĕфакс: (8240) 2-13-83. E-mail: prinĕ@chebs.cap.ru

Дежурный по номеру: П.И.ПАВЛОВ.

Печать офсетная. Объем 1,0 печ. лист.
Номер подписан в печать: 26.04.2005 г. в 16 час. 00 мин.
Заказ №581. Тираж 1546.
Индекс газеты - 54820.